

Ἐπὶ τῇ ἱερᾷ μνήμῃ Πάντων τῶν Ἁγίων Νεομαρτύρων: Κυριακὴ Γ΄ Ματθαίου

Νεομάρτυρες: Καυχήματα τοῦ σκλαβωμένου Γένους*

τοῦ κ. Παναγιώτου Γ. Νικολόπουλου
Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Διευθυντοῦ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἔ.τ.

Α΄.

Η Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπετέλεσε μὲν καταλυτικὸν γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸν γεγονός, διότι ἐξέλιπε τὸ κατ' ἐξοχὴν προπύργιον τοῦ Ἐλευθέρου Γένους.

Ὅσον ἡ Κωνσταντινούπολις ἦταν ἐλευθέρα, πρὸς αὐτὴν ἀπέβλεπαν ὄχι μόνον οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ παραμένοντες στὶς ἄλλες ἐλευθères περιοχές, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Πελοπόννησον.

Δὲν ἦταν ἀπλῶς μία πόλις, ἀλλὰ ἡ πρωτεύουσα μιᾶς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς προσδιωρίζετο ὡς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ. Ἔτσι τὴν ἔβλεπαν ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ ἄλλοι λαοί, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ πορθητῆς Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος κατέκτα ὄχι μίαν πόλιν, ἀλλὰ κατέλυε μίαν Αὐτοκρατορίαν.

Ἐπίσης καταλυτικὴ ἦταν ἡ Ἄλωσις καὶ γιὰ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην, διότι ἐχάνετο τὸ προπύργιον ἐναντι τῆς λαίλαπος τῆς Ἀνατολῆς.

Ὅμως παραλλήλως, ἡ Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε καὶ εὐεργετικὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸν.

Κάτω ἀπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ἐπανενώθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ Ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀραβικῶν κατακτήσεων

παρέμενε ὑποτεταγμένους εἴτε εἰς Ἄραβας καὶ Ὀθωμανοὺς Τούρκους κυριάρχους εἴτε εἰς Δυτικούς, Γενουάτες, Ἐνετοὺς κατακτητάς. Καὶ ἐπομένως διεσπασμένος.

Ἄπέκτα λοιπὸν μίαν κοινὴν πολιτικὴν διοίκησιν, τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπανεὐρίσκει τὴν ἐνότητά της. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν δὲ τῆς προβολῆς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέκτα καὶ συνεκτικὸν δεσμὸν τῶν ἐπὶ μέρος Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὸν πρέσβυν, ἐκπρόσωπον τῆς Ὀρθοδοξίας, τόσον πρὸς τοὺς λοιποὺς ὁμοδόξους, Ρώσους κυρίως, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἕτεροδόξους, Λατίνους καὶ Προτεστάντες, ὅπως καὶ πρὸς τοὺς ἕτεροθρήσκους καὶ μάλιστα τὸν Σουλτᾶνον.

Ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ὁ Πορθητῆς εἶχε παραχωρήσει ὠρισμένα προνόμια αὐτοδιοικήσεως καὶ ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῶν κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πραγμάτων. Αὐτὰ ἦσαν μία ἀνακούφισις γιὰ τὸ Γένος, ἀλλὰ συγχρόνως ἕνας μόνιμος βρόχος γιὰ τὸν ἐκάστοτε πατριάρχη, τὸν ὁποῖον καθιστοῦσε προσωπικῶς ὑπεύθυνον γιὰ τὴν σταθερὰν ὑποταγὴν τοῦ Γένους.

Ὅμως τὰ προνόμια αὐτὰ ἦσαν ἐπιβεβλημένα καὶ κατορθωτὰ ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, στὶς σχέσεις Σουλτάνου καὶ Πατριάρχου, στὶς ἀνώτερες βαθμίδες τῆς Ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἀλλ' ὅσον κατερχόμεθα εἰς τὰ κατώτερα κλιμάκια τῶν ἐκπροσώπων τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, τὰ προνόμια αὐτὰ παρεθεωροῦντο ἀπὸ τὸν ἐπιτόπιον ἀγᾶν, μὲ τὴν συνδρομὴν πολλᾶκις καὶ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου.

Ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν Ἄλωσιν ὁ πατριάρχης Γεννάδιος εἶχε καθορίσει τοὺς στόχους ἐπιβιώσεως καὶ ἀνακάμψεως τοῦ Γένους. Μὲ τὴν τόνωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ μὲ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας. Ἐθεώρει δὲ ὡς ἐπιφορτισμένους μὲ αὐτὰς τὰς δύο ἐπιδιώξεις κυρίως τοὺς ἱερωμένους, κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς.

Ἔτσι, σὺν τῷ χρόνῳ ἐπρογραμματίσθη ἡ ἐπιχείρησις καὶ κατεστρώθησαν σχέδια, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν διετήρησαν καὶ τὴν παιδείαν ἀνέπτυξαν.

Ἡ διατήρησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἡ τήρησις τῶν οὐσιαστικῶν καὶ τυπικῶν διατάξεων τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς πράξεως καὶ ἡ ἐμμονὴ σὲ αὐτὰς δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ νὰ ἐνοχλῆ κατὰ τὶς καθημερινὰς ἐνασχολήσεις καὶ σὲ λαϊκὸν κυρίως περιβάλλον τοὺς ἄλλοθρήσκους Μουσουλμάνους, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πλέον ἦσαν κυρίαρχοι καὶ κατακτηταί.

Ἐφευρίσκοντο λοιπὸν ἀφορμαὶ γιὰ νὰ καταδιώκωνται πιστοὶ ἐμμένοντες εἰς τὰ πάτρια, νὰ ἀναζητοῦνται τρόποι προσηλυτισμοῦ των καὶ

μάλιστα τρόποι ἀρκούντως καὶ πολλαπλῶς ἐλκυστικοὶ γιὰ νὰ ἀποσπῶνται Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι καὶ νὰ μεθίστανται στὸν Μωαμεθανισμόν.

Ἐπῆρξαν περίοδοι βιαίων ἐξισλαμισμῶν ἢ βιαίων προσκλήσεων στὸν Μουσουλμανισμόν, ὅπως τὸ παιδομάζωμα, τὸ ὁποῖον ἐν τέλει καταργεῖται ἀπὸ τὸν ΙΖ' αἰ. Ὁμως ἐξ ἴσου ὀδυνηροί, ἂν ὄχι περισσότερο, ἦσαν οἱ βιαίοι ἐξισλαμισμοὶ ἐπὶ προσωπικοῦ ἐπιπέδου. Βεβαίως δὲν ὑπῆρχον νόμοι γιὰ ἀναγκαστικὸν ἐξισλαμισμὸν. Γι' αὐτὸ ἐφευρίσκοντο τρόποι ἐλκυστικοὶ ποὺ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐμπλουτίσουν τὸν Μωαμεθανισμόν μὲ ἀλλαξοπίστους.

Αὐτοὶ δὲν ἐπετύγχανον πάντοτε. Ἐπῆρξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ποὺ δὲν ὑπέκυψαν στὶς προκλήσεις καὶ ἀντέστησαν, ἔδωσαν μαρτυρίαν τῆς πίστεώς των καὶ ἐν τέλει ὠδηγήθησαν σὲ φρικτὰ βασανιστήρια. Εἶναι οἱ Νεομάρτυρες.

Β'.

ΚΑΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ὀνομάζονται, διότι ἀκριβῶς ἐμαρτύρησαν, ὑπὸ τὴν διπλὴν ἔννοιαν τοῦ μαρτυρίου, τῆς μαρτυρίας τῆς πίστεως καὶ τῶν βασάνων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ μάρτυρες, ἐπὶ τῶν ὠργανωμένων διωγμῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Χαρακτηρίζονται δὲ Νεομάρτυρες κατ' ἐξοχὴν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ μάρτυρες τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁμως, κατὰ τὸν Νικόλαον Β. Τωμαδάκη, πρῶτοι Νεομάρτυρες πρέπει νὰ θεωρηθοῦν πολὺ παλαιότερον οἱ Ὁμολογηταὶ εἰκονόφιλοι τῆς περιόδου τῆς Εἰκονομαχίας, ἀλλὰ περισσότερο οἱ ἐν Ἀμορίῳ μαρτυρήσαντες Τεσσαράκοντα μάρτυρες (838). Ὁ κατάλογος τῶν πρὸ τῆς Τουρκοκρατίας Νεομαρτύρων ἐμπλουτίζεται καὶ μὲ τοὺς διωχθέντας καὶ μαρτυρήσαντας κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆν.

Οἱ Νεομάρτυρες καλύπτουν ἓν εὐρύτατον γεωγραφικὸν χῶρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Πόντου μέχρι τῆς Κύπρου καὶ τῆς Παλαιστίνης, ἀπὸ τῆς Ἀγκύρας καὶ τῆς Ἀτταλείας μέχρι τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Ἄρτης μία πληθὺς Νεομαρτύρων βρέχουν μὲ τὸ αἷμά των τὰς πεδιάδας καὶ τὰ βράχια, στέλλουν τὴν μαρτυρίαν των γιὰ τὴν ἐμμονὴν των στὴν Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ τὴν καταγγελίαν τῶν βασανιστηρίων ποὺ ὑφίστανται ἀπὸ τοὺς Ὁθωμανοὺς Τούρκους, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας.

Εἶναι ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸ Ἀσπρόκαστρον τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Καστοριάν, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὁ Μιχαὴλ Μαυ-

ρουδῆς ἀπὸ τὴν Γρανίτζαν τῶν Ἀγράφων, ὁ Νίκανδρος ἀπὸ τὰ Μετέωρα, ὁ Δούκας ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν, ὁ Μακάριος ἀπὸ τὴν Χίον, ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸ Μέτζοβον, ὁ Θεόφιλος ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Θάσον, ὁ Ἀθανάσιος ἀπὸ τὴν Σπάρτην τῆς Ἀτταλείας, ὁ Ἀναστάσιος ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὴν Καραμανίαν, ὁ Δημήτριος ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφειαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Βλαχίαν, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Κῶ, ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸ Καρπενήσιον, ὁ Γαβριὴλ ἀπὸ τὴν Προικόνησον, ὁ Τριαντάφυλλος ἀπὸ τὴν Ζαγοράν, ὁ Σταμάτιος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον Δημητριάδος, ὁ Ἀγγελῆς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἡλίας ὁ Ἀρδούνης ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, ὁ Ρωμανὸς ἀπὸ τὴν Λακεδαίμονα, ὁ Νικήτας ἀπὸ τὴν Νίσυρον, ὁ Νικόλαος ὁ Νέος ἀπὸ τὴν Καρυῆς τῆς Χίου, ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὰ Βουρλά, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸ Γεράκι τῆς Μονεμβασίας, ὁ Χριστόδουλος ἀπὸ τὴν Βάλταν τῆς Κασσάνδρας, ὁ Ἀναστάσιος ἀπὸ τὴν Ἄγκυραν, ὁ Μανουὴλ ἀπὸ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Πολύδωρος ἀπὸ τὴν Λευκωσίαν τῆς Κύπρου καὶ βεβαίως ὁ Κοσμᾶς ἀπὸ τὸ Μέγα Δένδρον τῆς Αἰτωλίας.

Παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω, οἱ ὁποῖοι βεβαίως εἶναι Ἕλληνες, καταγράφονται καὶ ὁμόδοξοι Νεομάρτυρες Ρῶσοι, ὅπως ὁ Παῦλος καὶ ὁ Παχώμιος, προφανῶς Σέρβοι, ὅπως ὁ Γεώργιος ἀπὸ Κράλοβαν τῆς Σερβίας καὶ ὁ Γαβριὴλ Σερβίας, ὁ ἐκ Βουλγαρίας Δαμασκηνός, ἀπὸ τὸ Γάμπροβον, ὁ Ἰωάννης ὁ Βούλγαρης, ὁ Ἀναστάσιος (Στασὸς) ἀπὸ τὴν Στρώμνιτσαν, οἱ ἐξ Ἀλβανίας (Ἀλβανιτίας) Νικόδημος ἀπὸ τὸ Ἄλμπασάνι καὶ ὁ Χρῖστος. Ἀκόμη μεταξὺ τῶν Νεομαρτύρων κατατάσσεται καὶ ὁ προσήλυτος Τοῦρκος Ἀχμεδ Κάλφας.

Ἄλλὰ καὶ γυναῖκες καταγράφονται μεταξὺ τῶν Νεομαρτύρων, ὅπως ἡ Ἀκυλίνα ἀπὸ τὸ Ζαγκλιβέρι τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ Ἀργυρῆ ἀπὸ τὴν Προῦσαν, ἡ Κυράννα ἀπὸ τὴν Ἀβυσώκα τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ Χρυσῆ (Σλάτω) ἀπὸ τὰ Μογλενὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ βεβαίως ἡ Φιλοθέη Μπενιζέλου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἡ παρουσία τῆς ὁσίας Ματρῶνας ἀπὸ τὴν Βολισσὸν τῆς Χίου τὴν ἀναδεικνύει ὡς ἄλλην Νεομάρτυρα.

Δὲν εἶναι μόνον ὁ εὐρύτατος γεωγραφικὸς χῶρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται οἱ Νεομάρτυρες καὶ διαδραματίζεται τὸ μαρτύριόν των. Εἶναι καὶ ἡ κοινωνικὴ προέλευσις των καὶ τὸ ἐπάγγελμα των. Δὲν ἀποτελεῖ προνόμιον ὠρισμένων κατηγοριῶν ἀπασχολήσεων, κοινωνικῆς προελεύσεως καὶ παιδείας, διότι παρακολουθοῦμεν μίαν ποικιλίαν τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν.

Γ'.

ΑΠΟ ΤΟ ΙΕΡΑΤΕΙΟΝ καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἔχομεν δύο πατριάρχας, τὸν Παρθένιον τὸν Γ', μαρτυρήσαντα τὸ 1657, καὶ τὸν ἀπὸ Γάνου καὶ Χώρας Γαβριήλ τὸν Β', εἶτα Προύσης, μαρτυρήσαντα τὸ 1659. Ἐὰν καὶ δὲν καταγράφεται εἰς τοὺς πίνακας τῶν Νεομαρτύρων, ὅμως μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν πρέπει νὰ ἐνταχθῆ ὁ μάρτυς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις. Ἀκόμη καταγράφονται ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας Γαβριήλ, ὁ Ζαχαρίας ἀρχιερεὺς Κορίνθου καὶ βεβαίως ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, ὅπως οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἁγίου Νήφωνος Μακάριος καὶ Ἰωάσαφ, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ρῶσος ἐφημέριος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Θεοφάνης μοναχός, ὁ ἐξ Ἀγράφων Ἁγιορείτης Δαμιανός, ὁ ἐπίσης ἐξ Ἀγράφων Σεραφεὶμ μοναχός, ὁ Ρωμανὸς μοναχὸς ἀπὸ τὴν Λακεδαίμονα καὶ ἄλλος Ρωμανὸς μοναχὸς ἀπὸ τὸ Καρπενήσιον, ὁ μοναχὸς Νικόδημος ἀπὸ τὸ Ἐλβασάν, ὁ μοναχὸς Δαμασκηνὸς ἀπὸ τὸ Τόρνοβον, ὁ μοναχὸς Ἀκάκιος ὁ νέος ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ὁ Χατζηθεόδωρος μοναχὸς ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην.

Ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἐπαγγελματίες σημαντικὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ραπτῶν καὶ τῶν κηπουρῶν. Αὐτὰ τὰ δύο ἐπαγγέλματα εἶχαν καὶ μεγαλυτέρας δυνατότητας ἐπαφῆς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Σουλτανικὸν οἶκον. [Ράπτται ἦσαν] ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὁ Δούκας ὁ Μυτιληναῖος, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Θάσον, ὁ Δαμασκηνὸς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην, ὁ Μύρων ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ἐνῶ κηπουροὶ καταγράφονται ὁ Χρῖστος ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν, ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπίσης καταγράφονται πραγματευταί, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὸ Ἄσπρόκαστρον, ὁ Πολύδωρος ἀπὸ τὴν Λευκωσίαν· ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Σερβίαν, ὁ Συμεὼν ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, ὁ Ἀγγελῆς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, χρυσοχόοι· ὁ Ἰάκωβος ἀπὸ τὴν Καστοριάν, ζωέμπορος· ὁ Μιχαὴλ Μαυρουδῆς ἀπὸ τὴν Γρανίτσαν, ψωμοπώλης καὶ ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ψωμᾶς· ὁ Δῆμος ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν, ψαρᾶς ὁ Ἰωάννης Κάλφας, λεπτουργὸς (δηλαδὴ τεχνίτης ξυλουργός), ὁ Θεόφιλος ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ὁ Ἰωάννης, ναῦται· ὁ Ἀναστάσιος ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὁ Θεόδωρος ὁ νέος ὁ Βυζαντιεύς, ζωγράφος· ὁ Δημήτριος ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφειαν, πρῶτος ἀρχιστράτηγος· ὁ ἔχων πλοῦτον ἀρκετόν, Ἀθανάσιος ἀπὸ τὴν Κίον· ὁ Νικόλαος ἀπὸ τὸ Καρπενήσιον, παντοπώλης· ὁ Ἠλίας Ἀρδούνης ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, μπαρμπέρης· ὁ Αὐξέντιος ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ὁ Ζαχαρίας ἀπὸ τὴν Ἄρταν, γουναράδες· ὁ Παχώμιος Ρῶσος, ταμβάκης (βυρσοδέψης)· Γεώργιος ὁ Κύπριος, ὑπηρέ-

της Εὐρωπαϊοῦ· ὁ Νικόλαος ὁ νέος ἀπὸ τὴν Χίον, κτίστης· ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὰ Βουρλά, καζάκης (μεταξουργός)· ὁ Ἀντώνιος ὁ Ἀθηναῖος, μισθωτός· ὁ Χριστόδουλος ἀπὸ τὴν Κασσάνδραν, ὁ Χατζῆ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφειαν, ἀμπατζῆδες (κατασκευασταὶ ἀμπάδων, κάπες)· ὁ Δημήτριος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπιστάτης ταβέρνας· ὁ Μανουὴλ ἀπὸ τὴν Κρήτην, καραβοκύρης, ὅπως καὶ ὁ γουναρᾶς Αὐξέντιος ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ποὺ κατόπιν ἔγινε καϊκτζῆς· ὁ Γεώργιος ὁ νέος ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, γεωργός.

Μεταξὺ τῶν Νεομαρτύρων ἄρκετοὶ ἦσαν οἱ πεπαιδευμένοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν παρακολουθήσει τὰ κοινὰ γράμματα, ὅπως ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Μονεμβασιάν, ὁ Ἀθανάσιος ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Ἰωάννης ὁ Βούλγαρης, ὁ Μᾶρκος ὁ Κρητικός, μαθητὴς τοῦ Μελετίου τοῦ Συρίγου, ὁ Παρθένιος ὁ Γ', ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, οἱ δύο τελευταῖοι μάλιστα εἶχον καὶ ἀνωτέρας σπουδᾶς.

Οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὠδήγουν τοὺς Νεομάρτυρας εἰς τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸ μαρτύριον ἦσαν ποικίλοι.

Ἐνίοτε ὑπῆρχε μία ἔντονη προδιάθεσις νὰ μαρτυρήσουν γιὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς μιμήσεως τῶν παλαιῶν μαρτύρων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, οἱ Νεομάρτυρες συνεβουλεύοντο προηγουμένως τοὺς πνευματικούς των πατέρας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε σχεδὸν τοὺς ἀπέτρεπαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν διάθεσιν, διότι κυρίως ἐφοβοῦντο μήπως οἱ ὑποψήφιοι Νεομάρτυρες δὲν ἀνθέξουν μέχρι τέλους, ὅποτε τὸ ἁμάρτημά των θὰ ἦταν μεγάλο.

Ἄλλη αἰτία πρὸς τὸ μαρτύριον ἦταν ὁ φθόνος τῶν Μουσουλμάνων συντοπιτῶν καὶ πολλᾶκις συναδέλφων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠείχοντο τὴν ἀρετὴν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῶν νέων συνήθως. Ἐφεύρισκαν τρόπους καταγγελίας στὶς Τουρκικὰς ἀρχὰς μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καταδίκην τῶν Νεομαρτύρων εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον.

Δ'.

ΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ἦσαν συνήθως νέοι καὶ διεκρίνοντο γιὰ τὴν ἀρρενωπὴν ὁμορφίαν των. Τοῦτο ἐπροκάλει τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τουρκισσῶν κυριῶν, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὁποίων εὕρισκοντο οἱ Νεομάρτυρες, γιὰ σύναψιν στενωτέρων ἐφ' ἁμάρτων σχέσεων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ἐφ' ὅσον οἱ Νεομάρτυρες ἀνθίσταντο καὶ δὲν ὑπέκυπταν στὶς προκλήσεις, ἐπροκάλει τὸ μῖσος κατ' αὐτῶν καὶ τὴν βεβαίαν πορείαν πρὸς τὸ μαρτύριον. Ἀντιστοίχως, τὰ ἀνάλογα προέκυπταν καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες Νεομάρτυρες.

Παιγνιώδεις πολλάκις ἐκδηλώσεις μὲ ἀνταλλαγὴν μουσουλμανικῶν ἐνδυμασιῶν ἀντὶ τῶν ὑποχρεωτικῶς φερομένων ἐνδυμασιῶν γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἢ προφορὰ στίχων τοῦ Κορανίου ἢ ἀπλὴ ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Προφήτου χάριν παιδιᾶς ἐπέσυρε τὴν καταδίκην τοῦ Νεομάρτυρος, ἐφ' ὅσον ἠρνεῖτο νὰ θεωρήσῃ τὴν παιγνιώδη συμπεριφορὰν ἢ τὰς χάριν παιδιᾶς ἐκφράσεις ὡς λόγους ἐγκαταλείψεως τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ μεταστροφῆς εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν.

Ἄλλος λόγος ἦταν ὅτι πρόσωπα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμᾶνοι, ἐπιζητοῦν τῶρα νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸν Μωαμεθανισμόν.

Βεβαίως κατὰ τοὺς ἀγιολόγους τῶν βίων τῶν Νεομαρτύρων ἡ ἀπαρνήσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἦττα, δὲν ἦταν κάτι παράδοξον. Ὅμως οἱ ἐπιστρέφοντες ὑποχρεοῦνται νὰ ἀκολουθήσουν διάφορα στάδια ἐπιστροφῆς· νὰ ἐξομολογηθοῦν, νὰ χρισθοῦν ἐκ δευτέρου, νὰ ἀποτραβηχθοῦν εἰς μέρος ἡμερον καὶ ἐκεῖ νὰ ἔχουν πνευματικὴν ἀνάκαμψιν, νὰ κοινωνήσουν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἐν τέλει νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἠρνήθησαν τὸν Χριστὸν καὶ ἐκεῖ νὰ δηλώσουν τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰς τὸν Χριστόν.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖον, ἡ δημοσία δηλαδὴ διακήρυξις τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξέκλιναν, ἐπέσυρεν ἀναποτρέπτως τὴν καταδίκην τῶν εἰς θάνατον. Διότι γιὰ τοὺς Μωαμεθανούς, ἡ διακήρυξις αὐτὴ δὲν ἔθεωρεῖτο ἐπιστροφή καὶ ἀνάνηψις, ἀλλὰ ἐγκατάλειψις καὶ ἀποκήρυξις τῆς θρησκείας τοῦ Προφήτου.

Ἡ πορεία πρὸς τὸ μαρτύριον ἤρχιζε συνήθως μὲ κατάκρισιν τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ ἐνώπιον Μουσουλμάνων ἀκροατῶν. Ἀκολουθῶς ὁ μάρτυς ὠδηγεῖτο εἰς τὸν κριτὴν ἢ τὸν ἐξουσιαστὴν τῆς πόλεως. Εἰς τὸ κριτήριον ὁ κριτῆς προσεπάθει δι' ὑποσχέσεων ἐπαικοῦς κρίσεως καὶ λαμπροῦ μέλλοντος νὰ μεταστρέψῃ τὸν μάρτυρα ἀπὸ τῆς πίστεώς του.

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ περίπτωσις τοῦ μάρτυρος Ἰωσήφ. Ὡς τὸν εἶδεν ὁ κριτῆς λέγει τῷ μάρτυρι: *«ἔλα ἄνθρωπε νὰ γένῃς Μουσουλμᾶνος, νὰ ἐβγῆς ἀπὸ τὴν ψεύτικην πίστιν καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν ἀληθινήν καὶ νὰ σὲ ἔχω κοντὰ μου νὰ γένῃς μέγας ἄρχων».*

Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ μάρτυς ἀπεκρίθη μὲ μεγάλην παρρησίαν καὶ εἶπεν: *«Ὡ πίστιν ὅπου ἔχετε καὶ παρακινεῖτε καὶ ἄλλους νὰ πιστεύσουν. Τρισάθλιοι καὶ κακορρίζικοι ὅπου εἴσθε. Καὶ ποῦ τὴν ἡύρατε ἐσεῖς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκάματε καὶ ἀληθινήν; Ἐσεῖς, ταλαίπωροι, οὔτε τὴν*

νηστείαν σας ἡξεύρετε πότε εἶναι οὔτε τὸ μπαῖράμι σας. Μόνον καρτερεῖτε πότε νὰ ἰδῆτε τὸ φεγγάρι νὰ ἀρχίσετε τὴν νηστείαν σας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν πολυφαγίαν σας. Ὅπου κάθεσθε ὅλην τὴν νύκτα καὶ τρώγετε ὥσπου νὰ φέξη καὶ τότε πέφτετε καὶ κοιμᾶσθε ὅλην τὴν ἡμέραν ὡσὰν νεκροὶ εἰς τὸν τάφον καὶ ἂν ἐξυπνήσετε κοιτάζετε τὸν ἥλιον πότε νὰ βασιλεύσῃ νὰ ὀρμήσετε πάλιν εἰς τὸ φαγί. Ἐπειτα φυλάγετε πάλιν πότε νὰ ἰδῆτε τὸ φεγγάρι νὰ κάμετε τὸ μπαῖράμι σας. Καὶ ἂν τύχῃ συννεφία τὸ κάνετε ἄλλοι ἐμπρὸς καὶ ἄλλοι ὀπίσω καὶ σᾶς ἔχουν ὅλα τὰ ἔθνη παίγνιον καὶ γελοῦν μετ' ἐσᾶς. Αὐτὴ εἶναι ἡ πίστις σας καὶ μοῦ λέγετε νὰ πιστεύσω εἰς αὐτήν; Πῶς δὲ νὰ εἰπῶ τὰ ἄλλα σας μυθῶδη καὶ μυσαρὰ θρησκευόμενα; Πῶς ὁ Θεὸς σᾶς τρώγει καὶ πίνει καὶ πῶς ἐσεῖς ἔχετε νὰ ἀπολαύσετε εἰς τὸν κατασκευασμένον ἀπὸ λόγου σας παράδεισον φαγητὰ καὶ πιωτὰ καὶ ἀσελγείας περισσοτέρας παρὰ ὅπου κάμνετε ἐδῶ».

Στὴν ἐπιμονὴν τοῦ μάρτυρος, ὁ κριτῆς ἀπαντοῦσε μὲ φυλάκισιν. Ἐπανειλημμένως κατόπιν θὰ προσπαθῆσῃ ὁ κριτῆς νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν μάρτυρα εἰς τὸν Μουσουλμανισμόν, νὰ τουρκίση, ὅπως γράφουν οἱ βίοι των, ἢ νὰ τουρκεύσῃ, νὰ γένη Τοῦρκος, νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν τουρκισμόν.

Ὁ μάρτυς ἐξουθενῶνει τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ καὶ δηλώνει βεβαίως ὅτι εἶναι καὶ παραμένει Χριστιανὸς ἢ Ρωμαῖος. Ἐτσι ὀδηγεῖται στὰ βασανιστήρια, στοὺς ραβδισμούς, στὰ τζιγκέλια, στὴν φούρκαν.

Ἐνίοτε οἱ Χριστιανοὶ συγκεντρώνουν χρήματα καὶ δωροδοκοῦν τοὺς βασανιστάς, ὥστε νὰ σταματήσουν τὰ βασανιστήρια καὶ νὰ δώσουν σύντομον τέλος στὸν μάρτυρα μὲ τὸ ξίφος.

Ἡ ἀνάληψις καὶ ἡ ταφὴ τοῦ λειψάνου τοῦ Νεομάρτυρος θὰ ἐπακολουθῆσῃ σχεδὸν πάντοτε μὲ δωροδοκίαν τῶν βασανιστῶν. Ὅμως τὸ τίμιον λείψανον καθὼς καὶ τὸ τίμιον αἶμα θὰ ἐπιτελῆ ἀκολούθως θαύματα καὶ μὲ τὴν ἀποπνέουσαν εὐωδίαν θὰ παρηγορῇ τοὺς πιστοὺς.

Ε΄.

ΣΥΜΦΩΝΑ μὲ τοὺς ἀγιολόγους τῶν Νεομαρτύρων, οἱ Νεομάρτυρες εἶναι καὶ προσφωνοῦνται Χριστιανοὶ ἢ Ρωμαῖοι. Αὐτὸ τὸ τελευταῖον χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνας, διότι οἱ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι προσδιορίζονται μὲ τὰ ὀνόματα τῆς Ἐθνότητός των, Ρῶσοι, Σέρβοι, Βούλγαροι. Οἱ κυρίαρχοι ἀποκαλοῦνται Ἀγαρηνοί, Ὁθωμανοί, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε Τοῦρκοι.

Πόσοι εἶναι οἱ Νεομάρτυρες; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι εὐκόλος, διότι οἱ μαρτυρίες γιὰ τὴν θυσίαν των ἦταν ἐξ ἀρχῆς γιὰ τοὺς περισσοτέρους προφορικές.

Ὁ πρῶτος ποὺ συνεκέντρωσε καὶ ἐξέδωκε τὸ 1799 τὶς μαρτυρίες αὐτὲς μὲ τοὺς σχετικὸς βίους καὶ μερικὲς ἀκολουθίες, ὁ Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, καταγράφει 86 Νεομάρτυρες. Ὁ Κωνσταντῖνος Σάθας ἀναφέρει γιὰ τοὺς μέχρι τὸ ἔτος 1811 ἀθλήσαντας 101 Νεομάρτυρας. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος καταγράφει 124 Νεομάρτυρες. Καὶ τέλος ὁ Ἰωάννης Περαντώνης στὸ Λεξικόν του τῶν Νεομαρτύρων βιογραφεῖ 162 Νεομάρτυρες. Καὶ ὁ ἀριθμὸς των αὐξάνει καθὼς νεώτεροι ἐρευνᾶν προσθέτουν καὶ ἄλλα ὀνόματα.

Τὰ ὀνόματα καὶ τὸν βίον καθὼς καὶ τὰ θαύματα τῶν Νεομαρτύρων γνωρίζομεν ἀπὸ τοὺς βίους, τοὺς ὁποίους συνέγραψαν λόγιοι ἀγιολόγοι ἢ ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες, τὶς ὁποῖες συνέθεσαν ὑμνογράφοι τῆς Τουρκοκρατίας.

Μεταξὺ τῶν συγγραφέων αὐτῶν πρωτεύουσιν θέσιν κατέχουν ὁ Νικόλαος Μαλαξὸς, πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου, ὁ Ἰουστῖνος Δεκαδύο, ὁ Μελέτιος Συρίγος, ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος, ὁ Γεώργιος Κορέσσιος, ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης, Μέγας Λογοθέτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ παπᾶ Ἰωνᾶς ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ ὁποῖος μετέφερε σὲ ἀπλὴ γλῶσσα βίους Νεομαρτύρων ποὺ εἶχαν γραφῆ σὲ περισσότερον λογίαν γλῶσσαν.

Ἄλλὰ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πραγματικὰ ἀνενέωσε τὴν ἀγιολογίαν τῶν Νεομαρτύρων καὶ συνεκέντρωσε μεταφέροντας σὲ ἀπλὴ γλῶσσα τοὺς κατεσπαρμένους σὲ μεμονωμένες ἐκδόσεις καὶ χειρόγραφα βίους Νεομαρτύρων, εἶναι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης μὲ τὸ «*Νέον Μαρτυρολόγιον*».

Ὅμως πρέπει νὰ τονισθῆ ἰδιαίτερος ὅτι ἐχρειάζετο πολλὴ τόλμη, θάρρος καὶ πίστις γιὰ νὰ δημοσιεύσῃ ἐν μέσῃ Τουρκοκρατίᾳ καὶ νὰ διαδώσῃ βίους ἀγωνιστῶν κατὰ τῆς σκληρῆς Ὀθωμανικῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας· ἀντίστοιχα μὲ τὴν πίστιν καὶ τὸ θάρρος τῶν Νεομαρτύρων.

Καὶ γράφει καὶ ἐκδίδει τὸ «*Νέον Μαρτυρολόγιον*» ὁ ἅγιος Νικόδημος γιὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι οἱ Νεοί οὗτοι Μάρτυρες «*εἶναι παράδειγμα ὑπομονῆς εἰς ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους ὅπου τυραννοῦνται ὑποκάτω εἰς τὸν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας*» καὶ νὰ προτρέψῃ: «*Μὴ σᾶς φοβίσουν, ἀδελφοί, τὰ ἄγρια πρόσωπα τῶν τυράννων οὔτε τὸ πλῆθος αὐτῶν οὔτε ἡ φωναῖς τους οὔτε ἡ φοβέραις τους. Μὴ σᾶς φοβίσουν οἱ πληγαῖς, οἱ σπαθιαῖς, οἱ ἀλυσίδες, οἱ φυλακαῖς. Μὴ σᾶς φοβίσουν οἱ φούρκαις, τὰ τζιγγέλια, οἱ πυρκαϊαῖς*».

Ὁ Ἁγιορείτης αὐτὸς μοναχὸς πολμᾶ, χρόνια πολλὰ πρὶν ἀπὸ ἄλλους, νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ γράψῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ γιὰ τυράννους, δηλαδὴ

τοὺς Τούρκους, γιὰ αἰχμαλωσίαν, δηλαδή σκλαβιάν, καὶ νὰ ζητήσῃ ἐμμο-
νὴν στὴν πίστιν, ποὺ εἶναι καὶ ἔθνικὸν ἰδεῶδες, καὶ νὰ προτρέψῃ εἰς
ἀντίστασιν.

ς'.

Ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐσημείωσεν ὅτι οἱ Νέοι οὗτοι Μάρτυρες
εἶναι δόξα καὶ καύχημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ παραλλήλως ἡ
παρουσία των ἀποτελεῖ ἀνακαινισμὸν ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως.

Εἶναι ἓνα θαῦμα νὰ βλέπῃς ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερί-
αν. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καθωδηγοῦσε τοὺς πιστοὺς Ἑλλη-
νες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας.

Καὶ ὅταν ἐδόθη τὸ σύνθημα γιὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας,
τότε ἡ μνήμη τῶν Νεομαρτύρων ἀνεκλήθη, μαζὶ μὲ ὅλην τὴν πανοπλίαν
τῆς προετοιμασίας, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέσσαρες αἰῶνες παρεσκευάζεν ὁ
Ἑλληνικὸς λαός· πανοπλίαν πίστεως, πανοπλίαν ἀρμάτων, πανοπλίαν
παιδείας.

Καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ λαμπρύνῃ καὶ πάλιν τοὺς στίβους τοῦ μαρτυρί-
ου. Μὲ προεξάρχοντα τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄, καὶ πλησίον
τοὺς ἄλλους Νεομάρτυρας· τὸν Νικομηδεῖας Ἀθανάσιον τὸν Κύπριον,
τὸν Δέρκων Γρηγόριον ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν, τὸν Ἀδριανουπόλεως Δωρόθε-
ον Πρώϊον τὸν Χίον, τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ τὸν ἐκ Δημητσάνης, τὸν
Σωζοαγαθουπόλεως Παῖσιον τὸν Ἄνδριον, οἱ ὁποῖοι ἐμαρτύρησαν τὴν
ἰδίαν ἡμέραν ἢ ὀλίγον κατόπιν μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Ε΄. Καὶ κατὰ παρά-
δοξον τρόπον ὅλοι αὐτοὶ οἱ μάρτυρες εἶχαν ὑπογράψῃ τὸν περιβόητον
ἄφορισμόν.

Ἄλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ μαρτυρίου ποὺ εἶχαν μὲ τὴν θυσίαν των ἐπιβε-
βαιώσῃ οἱ δύο πρῶτοι Νεομάρτυρες, μὲ τὴν Ἄλωσιν, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ
Παλαιολόγος καὶ ὁ Λουκάς Νοταρᾶς, ἐσυνεχίσθη καθ' ὅλους τοὺς ἀγῶ-
νας τοῦ Γένους. Ἀγῶνες ποὺ ἦσαν γιὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀλλὰ καὶ
γιὰ τὸν Ἑλληνισμόν.

Καὶ μετὰ τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, στὸν Μακεδονικὸν
Ἀγῶνα, ὁ Κορυτσαῖς Φώτιος, ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, μὲ χορείαν ἀπλῶν,
ἀλλὰ θερμουργῶν ἱερωμένων.

Στὴν Μικρασιατικὴν Καταστροφὴν, ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος, ὁ Ζή-
λων Ἀμασειᾶς Εὐθύμιος Ἀγριτέλλης.

Στὸν Κυπριακὸν Ἀγῶνα, οἱ Δημήτριος Καραολῆς καὶ ὁ Ἀνδρέας Δημη-
τρίου.

Μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐμπνευσμένοι καὶ ὦπλι-

σμένοι ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν μυριάδων πρώτων Χριστιανῶν μαρτύρων καὶ τῶν Νεομαρτύρων. Γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἐπανειλημμένως ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ Γένους καὶ ἡ Ἐλευθερία του δὲν εἶναι μόνον ὑπόθεσις πεδίου μαχῶν καὶ ροῆς κεφαλαίων, ἀλλὰ ρείθρων αἵματος. Καὶ τὸ αἷμα δὲν προσφέρεται μόνον μὲ ρητορικὰ σχήματα καὶ πυρίνους λόγους, ἀλλὰ μὲ τὴν ταπεινὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν, μὲ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα ποὺ καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, στὸ ὕψος τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος.

Ἡ ἐποχὴ μας ἴσως δὲν ζητεῖ τὸν μάρτυρα τοῦ μαρτυρίου, ἀλλὰ πάντως ζητεῖ τὸν μάρτυρα τῆς μαρτυρίας πάντοτε: Μαρτυρίαν Πίστεως, Μαρτυρίαν Πατρίδος.

Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διαχρονικὴ παρουσία τῶν Νεομαρτύρων τῆς σκληρῆς περιόδου τῆς Τουρκικῆς αἰχμαλωσίας.

(*) Ἐφημερ. «Ἑστία», 1.4.2005, σελ. 5· 2.4.2005, σελ. 5· 4.4.2005, σελ. 5· 5.4.2005, σελ. 5· 6.4.2005, σελ. 5· 7.4.2005, σελ. 5.